

Kroniek van de geschiedschrijving in Westelijk Noord-Brabant

126

Deze kroniek bevat een globaal overzicht van de publicaties over de geschiedenis van West-Brabant, in het bijzonder de werkgebieden van het Regionaal Archief West-Brabant en van de gemeentearchieven van Bergen op Zoom, Roosendaal en Rucphen, die in de periode oktober 2002-september 2003 zijn verschenen.

Publicaties over de watersnoodramp van 1953 zijn niet bij de afzonderlijke plaatsen ondergebracht. In dit herdenkingsjaar zijn vele artikelen over 'de ramp' verschenen. Het leek mij praktisch deze bij elkaar te plaatsen onder de nu volgende rubriek 'West-Brabant'.

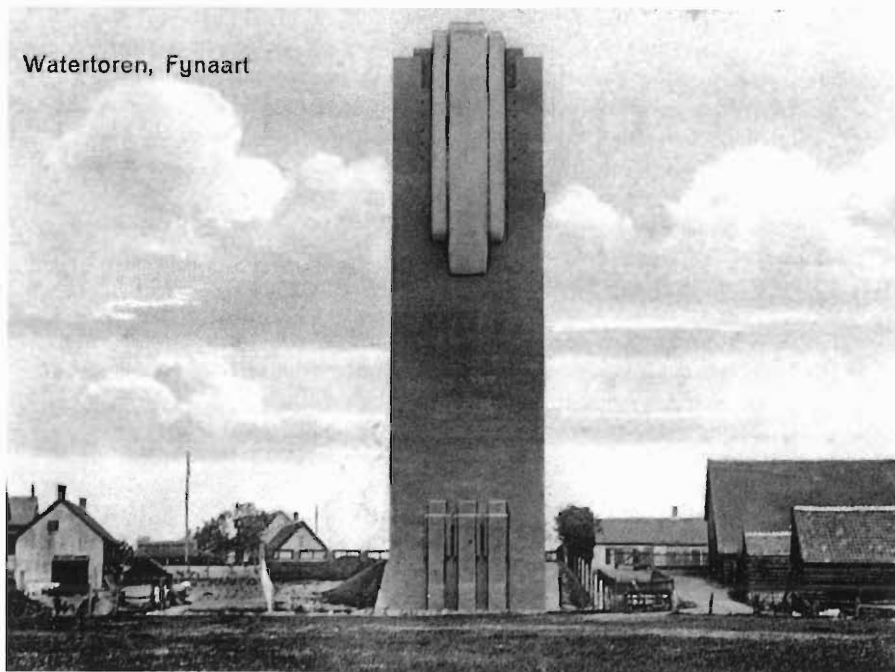
West-Brabant

Het komt niet vaak voor dat West-Brabant bekeken wordt vanuit de poëtische kant. Daarom is het goed te wijzen op de uitgave van Stichting Achterland te Zeist die *West-Brabant dichters tussen Zoom en Donge* aan het woord laat. Het is een bloemlezing van gedichten en fragmenten uit boeken die refereren aan de regio of een plaats. De verzameling wordt voorafgegaan door een sprankelend geschreven voorwoord van gedeputeerde J. Boelhouwer en een verhelderende inleiding 'Stad en land, polder en zand' van Karel Leenders.

Een originele herdenking van de 150^e geboortedag van Vincent van Gogh trof ik aan in de aflevering *Winter 2002 van Brabants Landschap*. In het artikel *Van Gogh en de Brabantse natuur* probeert Th. Caspers de natuurliefhebber en -kenner Vincent van Gogh te plaatsen in de Brabantse natuur van zijn tijd. Voor ons zijn de paragrafen over Zundert en Etten-Leur het meest aansprekend, maar het hele artikel met zijn prachtige illustraties verdient alle waardevolle aandacht.

De familie Segboer, samengesteld door J.J. Herweijer en P.J. Jaquet, is een 320 pagina's tellend boek, dat een genealogisch overzicht geeft van de Segboer's die met name in Dinteloord en Fijnaart voorkomen. De oudst bekende Segboer wordt rond 1610 geplaatst. Goed gedocumenteerde genealogie en keurig uitgegeven.

Liga, een begrip in West-Brabant en ver daarbuiten. In de publicatie *Liga. Vooruitstrevend in voeding*, samengesteld door C. Gorisse, J. Jacobs en J. Verster, wordt de geschiedenis van deze onderneming, die in 1923 in Bergen op Zoom begonnen is en van 1953 tot 1975 in Roosendaal gevestigd was, vanuit verschillende invalshoeken beschreven. Tezamen met de exposities in beide steden tijdens de afgelopen zomer heeft deze uitgave het heimwee naar een verdwenen West-Brabantse onderneming zeker versterkt. De tentoonstellingen waren vooral wat het reclame- en voorlichtingsmateriaal betreft een lust voor het oog. De publicatie wijdt een apart hoofdstuk aan de vooruitstrevende rol die de Liga speelde op het gebied van de reclame. Het is jammer dat juist dat hoofdstuk niet ondersteund is met voorbeelden van de reclame 'in kleur'. In het kader van het 'Jaar van de boerderij' schenkt A. Bosters aandacht aan

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1927

Oude hoeven en boerderij-familienamen in het land van Steenberg en Wouw (Genealogisch Tijdschrift voor midden en west-Noord-Brabant, aflevering 3 van 2003). Hij behandelt twaalf boerderijen; drie familienamen (Van de Kar, Moerbeek en Plasmans) komen nog in de regio voor.

De watersnoodramp van 1 februari 1953 krijgt natuurlijk de nodige aandacht. In *Brabants Heem* jaargang 54 (2002), aflevering 4 staat een artikel van K. Slager over het *Vergeten ramppgebied*, waarin hij vooral ingaat op de oorzaken van de ramp en het falen van de overheid bij de hulpverlening tijdens de eerste dagen van februari.

De heemkundekring 'Ambachtsheerlijkheid Nieuw-Vossemeer' heeft een gedenkboek uitgebracht onder de sprekende titel *De herinnering blijft 1953-2003*. Verhalen van kinderen uit 1954, verhalen van volwassenen anno 2002, de lijst van de 50 dodelijke slachtoffers met een kaartje van de vindplaatsen, vele sprekende illustraties, aangrijpende verhalen die terecht opgeschreven zijn en zo ons blijven herinneren aan die vreselijke ramp.

In aflevering 3 (december 2002) van *Tijding* van de heemkundekring 'Het Zuidkwartier' zijn enkele ervaringsverhalen opgenomen. J. Colpaart uit de Caterspolder beschrijft zonder opsmerk zijn belevenissen in de nacht van 31 januari-1 februari. Kl. Hoogwater (pseudoniem?) vertelt summier over de toestand op 1 februari in de verschillende polders en de geslaagde reddingspogingen. Heel sprekend is de brief van mevrouw Stoutjesdijk-Geluk, die zij op zondagavond 1 februari aan haar dochter Tanny schreef. Ten slotte is een gedeelte van een werkstuk door twee middelbare scholieren, Anniek Michiels en Daphny

Iriks, opgenomen, waarin onder andere gesprekken met Egidius van Meir (in 1953 29 jaar oud) en J. van den Bussche (toen 24 jaar) zijn weergegeven. Het eerste nummer van de 21^e jaargang van de periodiek *Ravelijn* van de heemkundekring 'De Willemstad' is geheel gewijd aan de ramp. A.M. Wilmink-Noom opent met een globale blik terug naar *Vijftig jaar geleden*. C. van Mastrigt beschrijft summier de geschiedenis van de *Stormvloedseindienst*, die de abonnees van de dienst per telegram waarschuwde voor hoog water. Er waren slechts 30 instanties en personen die de telegrammen ontvingen, onder wie de burgemeester van Willemstad. Hij nam dan ook tijdig maatregelen. Omdat al eerder uitvoerig over de ramp in Willemstad is geschreven door C. van Nispen en S. Nieuwkoop, is deze aflevering van *Ravelijn* gevuld met brieven en notities van de burgemeester en gemeentesecretaris, waaruit duidelijk blijkt hoe daadkrachtig door de burgemeester is opgetreden om de bevolking voor een ramp te behoeden. De opgenomen illustraties spreken voor zich. De 'Stichting herdenking watersnoodramp 1953 gemeente Moerdijk' heeft het boek *Watersnoodramp 1953* uitgebracht, samengesteld door J. van Doorn en J.S. van Doorn-Bos. De ondertitel geeft aan, dat het gebied in de noordwesthoek van Noord-Brabant betreft. In het inleidend hoofdstuk wordt een kort overzicht gegeven van de oorzaken van de ramp, de fatale gevolgen ervan, de hulpverlening, de uitvoering van het Deltaplan en de herdenkingen die in de loop der jaren plaatsgevonden hebben. Vervolgens worden per plaats: Willemstad, Klundert, Moerdijk, Zevenbergen en omgeving, Heijningen, Fijnaart, Zwingelspaan, Standdaarbuiten en Noordhoek vooral met foto's de gevolgen van de ramp, de evacuatie en de hulpverlening in beeld gebracht. Dan volgen nog enkele hoofdstukken over de militaire en buitenlandse hulpverlening, de drooglegging van de polders en over de Noorse woningen in Heijningen. Het is een waardig herdenkingsboek geworden. Ook de 'Stichting Heemkunde Moerdijk' in het dorp Moerdijk heeft een uitgave van haar tijdschrift *De Sprange* geheel gewijd aan de ramp, getiteld *Herdenking watersnood 1953-2003*. Karel van der Burgh, in 1953 achttien jaar oud, vertelt zijn verhaal en illustreert dit met door hem gemaakte foto's. De ramp heeft op de toen achtjarige Louis Visseren een onuitwisbare indruk achtergelaten. Heel persoonlijk beschrijft Gom van Geel, die toen drie jaar oud was en zijn vader verloor, zijn herinneringen aan de watersnood en zijn leven na de watersnood dat 'een leven met de watersnood' werd. To van Leest vertelt over haar belevenissen tijdens de rampnacht en de dagen daarna. Koojsje Kortsmit had de zorg voor haar zieke moeder. Haar zus C.M. Kortsmit was op het moment van de ramp niet in Moerdijk. Zij zat op de kweekschool van de Zusters van het H. Hart van Jezus in Eindhoven. Na een paar dagen ontmoette zij haar familie en vele andere Moerdijkers in Breda, die daar ondergebracht waren. De aflevering sluit met een *Waar gebeurd verhaal van Mina Weda*. Vele foto's illustreren de indrukwekkende verhalen. Het is goed, dat dit alles is vastgelegd.

De heemkundekring 'Die Overdraghe' uit Klundert heeft het eerste nummer van 2003 van de periodiek *De Overdracht* geheel gewijd aan de watersnood. De samensteller van deze aflevering, J. Knook, begint met iets te vertellen over herdenken in 2003 om vanuit de herdenking terug te denken aan Klundert in 1953. Een impressie van Klundert, nog volop in opbouw na de oorlog; de zwakke dijken waarvan gevreesd werd, dat zij niet echt tegen hevige stormen bestand zouden zijn. Bijtijds werden maatregelen genomen, mensen geëva-

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1918

cueerd. Doorbraak van dijken, verdwenen boerderijen, hulp van militairen, verdronken mensen. Gevoelig en doorleefd. Ook het tweede nummer van 2003 staat weer geheel in het teken van de watersnood. Het vorige nummer en de tentoonstelling hadden zoveel reacties opgeroepen, dat het de redactie terecht goed leek ook deze voor het nageslacht vast te leggen.

Een heel *Persoonlijke herdenking watersnoodramp 1 februari 1953* van P. Verpaalen uit Nispen, die als dienstplichtig militair wekenlang in touw is geweest en hulp heeft verleend daar waar hij heengestuurd werd. In Jaarboek 19 van de heemkundekring 'De Honderd Hoeven' heeft F. Withagen een bijdrage geleverd die vooral de belevenissen van de evacués en de hulpverleners beschrijft. *Hoeven hield het vrijwel droog* is de titel van zijn artikel, waarmee aangeduid wordt dat de gemeente bespaard bleef van de ramp. Hoeven hield zich echter niet afzijdig van deze ramp, maar leverde een wezenlijke bijdrage aan de leniging van de nood van vele getroffen en. Ook in 'De Vrijheijt van Rosendale' (juni 2003) wordt in een drietal artikelen aandacht besteed aan 'de ramp'. M. Broos beschrijft *De hulpverlening vanuit Roosendaal in de eerste dagen van de watersnoodramp in 1953*. P. van Gulp, afkomstig uit Nieuw-Vossemeer, toen agent in Roosendaal, verhaalt in *Mijn herinneringen aan de watersnoodramp* hoe hij hopen, wanhopend, hulp verlenend de drie eerste dagen in en rond Nieuw-Vossemeer heeft beleefd. In de rubriek 'Uit de heemkelder' beschrijft M. Broos twee Delftsblauwe wandborden, waarop de teksten 'Wie helpt, is het leven waard' en 'watersnood 1953' staan. Vooral de geschiedenis over de besluitvorming door de Roosendaalse gemeenteraad om dergelijke borden te laten maken en uit te delen aan hulpverleners is de moeite waard om te lezen.

De Waterschans. Driemaandelijks tijdschrift van de 'Geschiedkundige Kring van Stad en Land van Bergen op Zoom.

130

- *Jaargang 32 nummer 4; december 2002*
De honderdste geboortedag van Anton van Duinkerken (2 januari 2003) is voor de redactie aanleiding in de komende afleveringen regelmatig aandacht te schenken aan deze Bergenaar. Het begin wordt gemaakt met het artikel *De dubbelster Anton van Duinkerken en Antoon Coolen* door C. Slegers over de relatie tussen beide schrijvers. W. van Ham graaft diep naar de betekenis van *De wildemannen van Bergen op Zoom*, figuren die al eeuwenlang een wezenlijk onderdeel zijn van het stadswapen. Naar aanleiding van relatief veel voorkomende duivelbezwingingen in de doopboeken van Halsteren heeft A. van Roode onderzoek gedaan naar dit verschijnsel met als resultaat het artikel *Dopen, duivels en kosteren in Halsteren*. Heeft Jan Metten Lippen inderdaad vijftig kinderen gehad? Het antwoord wordt gegeven door J. Dekker, waarvoor hij *Het Latijnse onderschrift bij het portret van Jan Metten Lippen (Jan II)* heeft ontleed en verklaard. J. Sinke komt nog eens terug op het door Eggers in 1750 geschreven verslag van het beleg van Bergen op Zoom in 1747. Deze keer heeft hij *Het laat gelezen voorwoord* geanalyseerd, waaruit de bedoelingen van Eggers voor het schrijven van het *Journal du siège de Bergopzoom* blijken. Fr. Wierckx heeft in *Bergen op Zoom, een stad als een h(s)luis* een eerste aanzet gegeven tot een studie naar Bergen op Zoom als doorgangstad. In deel 1 van *Bergen op Zoom en Guicciardini's Beschrijvinghe van alle de Nederlanden* laat C. Iriks ons kennis maken met Guicciardini (Florence 1521-Antwerpen 1589), zijn beschrijving in het algemeen en die van Bergen op Zoom in het bijzonder. G. Huijbregts zet *De geschiedenis van Bergen op Zoom* voort met de periode van het einde van het Bestand in 1621 tot aan de Vrede van Munster in 1648, het einde van de Tachtigjarige Oorlog.
- *Jaargang 33 nummer 1; maart 2003*
In deze aflevering wordt Anton van Duinkerken herdacht met *Een herinnering aan Willem Asselbergs* door K. Graafmans. In 1967 bezocht een kardinaal uit het Vaticaan de Nijmeegse universiteit. Willem Asselbergs trad als gastheer op en vergastte de kardinaal en de andere aanwezigen op een toespraak in het Latijn, waarop de kardinaal enthousiast repliceerde dat hij hier een waardige zoon van Seneca had gehoord. C. Iriks vervolgt *Bergen op Zoom en Guicciardini's Beschrijvinghe van alle de Nederlanden*, waarin nu de prenten van Bergen op Zoom aan de orde komen. M. Vermunt doet weer melding van een archeologische vondst, *Een 15de eeuwse fluitje uit het afval van de 'De Slange'*. J. Hagenars geeft een beschrijving met toelichting van de gedenkstenen die nu nog aanwezig zijn in *De Armenblok ofwel Liefdadigheidsgesticht dan wel Huize St. Gertrudis te Bergen op Zoom*. E. Adriaansen heeft zich de vraag gesteld, of er sprake is geweest van *Tapisserie in Bergen op Zoom*? Haar antwoord is: ja, op kleine schaal gedurende de vijftiende tot de achttiende eeuw. G. Huijbregts is gekomen aan de zestiende aflevering van *De geschiedenis van Bergen op Zoom*, waarin de periode van markiezin Maria Elisabeth II van den Bergh (1649-1671) wordt beschreven.

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1955

- *Jaargang 33 nummer 2; juni 2003*

Dank zij een in een procesdossier gevonden *Plattegrond van het Markiezenhof uit 1739* kan W. van Ham opheldering geven over tot nu toe bestaande onzekerheden. In een uitvoerige en diepgaande bijdrage over De Jong en Van Duinkerken gaat M. de Jong in op de overeenkomsten en verschillen tussen beiden onder de titel *Merijntje Gijzen of de Ravenzwarte: Brabant als literair motief bij Anton van Duinkerken en A.M. de Jong*. In deze aflevering wordt *De geschiedenis van Bergen op Zoom van 1671 tot 1714* beschreven.

Dinteloord

Het elfde *Jaarboek* van de cultuurhistorische vereniging 'Nyen aenwas van Nassau' mag weer gezien en gelezen worden. C. van de Merbel opent het jaarboek met een samenvatting van het eerder door Albert Delahaye geschreven *Op den dorps huys van Princenlant*. W. den Boef verhaalt over *Marskramers* in het algemeen en over Jaapje 'de Stoker', die ook Dinteloord aandeed, in het bijzonder. Ook van haar hand is het verhaal over *Cornelis Stolk*, die op 31 maart 1989 op bijna 100-jarige leeftijd is gestorven. Het meest opvallend is, dat hij op een scheurkalender een mooie foto van Dinteloord zag en vond dat hij daar naartoe moest. Hij is daar blijven wonen en jarenlang heeft zijn juweliers- en brillenzaak in een behoefte voorzien. G. van Saarloos haalt herinneringen op aan *Een Dinteloordse warme bakker*, met name aan Jan Breure, die in 1924 als kleine zelfstandige de bakkerij van Herselman overnam en tot 1961 zorgde voor 'brood op de plank'. Niet typisch Dinteloords, maar wel interessant is de kleine bijdrage van B. Klip over *Het rijwielfelastingplaatje*. Door dit jaarboek loopt als rode draad 'de middenstand', zoals ook blijkt uit de bijdrage van P. Prince in *Geschiedenis van een Dinteloordse kleermakerij* over de drie generaties Prince

LEUR (Zwartenberg) Suikerfabriek van Ereda, Dolk & van Voss Uitg. C. Bruning.

Hennitte

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1900

die vanaf 1885 tot 1970 het vak van kleermaker uitoefenden. M. Jordaan beschrijft de geschiedenis van de *Veerverbinding Ooltgensplaat-Dintelsas*, die vanaf 1922 tot 1965 dienst heeft gedaan. P. Korteweg en G. van Saarloos vertellen het verhaal van *De laatste kolenboer in Dinteloord*, Leen Korteweg, die in 1945 met de kolenhandel begon, uitbreidde met petroleum- en butagashandel en vanwege de komst van aardgas in de jaren zestig met deze handel stopte en transportondernemer werd. Van J. Dane is de bijdrage *Lezen in de polder* over de leescultuur van kinderen in protestants-christelijke gezinnen in Dinteloord, een gecompriëerde versie van een eerder in het jaarboek *De Ghulden Roos* verschenen artikel. Het jaarboek eindigt met de *Geschiedenis van de parochie H.H. Petrus en Paulus te Dinteloord* door M.A. Geerts-Boets.

Etten-Leur

In de eerste aflevering van 2003 van *Brabants Heem* beschrijft G. Godrie-van Gils de geschiedenis van de huishoudschool Regina Mundi te Etten-Leur. In haar artikel *Van kostbereidster naar kostwinster* beperkt zij zich niet tot de institutionele geschiedenis, maar richt de aandacht ook op de ontwikkeling in de doelstelling van de school en op veranderingen in de motivatie van de leerlingen.

‘Stichting Vincent van Gogh Etten-Leur’ heeft een tweede, herziene druk uitgebracht van de in 1990 verschenen catalogus bij de tentoonstelling over leven en werken van Vincent in 1881 in Etten-Leur, die de zakelijke, constaterende titel *Van Gogh in Etten* heeft meegekregen. Een uitgave die alle waardering verdient.

Focus op Etten-Leur, samengesteld door M. Hendrixx, vertelt in een korte inleiding de ontwikkeling van Etten-Leur vanaf 1950 en brengt die in 115 foto's in beeld. Na enig zoeken kwam ik erachter, dat de toelichting bij de foto's te vinden is in de inleiding.

In de reeks *d'Hûskes* van de heemkundekring 'Jan uten Houte' heeft A. de Bruin zich verdiept in de *Ballonhaven Etten-Leur*, die na de herdenking in 1959 van de eerste gemotoriseerde vlucht boven Nederland (op 27 juni 1909 in Etten-Leur) werd gerealiseerd.

133

Hoeven

De twee voorgaande jaarboeken werden geheel gevuld met groot en klein nieuws van de twintigste eeuw. Dit negentiende jaarboek van de heemkundekring 'De Honderd Hoeven' bevat vier lijvige artikelen. Jarenlang onderzoek van P. Bakkers en L. Uitdehaag ligt ten grondslag aan *Huizen op de Heul*, samengesteld en geschreven door C. van Caulil. Het artikel geeft ons een kijk op de bewoners en huiseigenaren van de Hoevense en Ettense Heul gedurende de afgelopen twee eeuwen. Op de Heul ligt het voormalige stationnetje van Hoeven, waarover M. Broos in een goed gedocumenteerde en uitvoerige bijdrage zijn licht laat schijnen, getiteld *De spoorweghalte Hoeven*. In *Twee eeuwen gemeentebestuur Hoeven* (1813-1996) beschrijft R. Voermans de periode 1914-1919 onder de kenschetsende titel *Kiezen en delen*. Het laatste artikel betreft de watersnood van 1953, waarvoor verwezen wordt naar het begin van deze *Kroniek*, waar de artikelen over de ramp bijeen zijn gebracht.

Huijbergen

De heemkundekring 'De Wilhelmië' heeft haar (21^e) *Jaarboek 2002* uitgebracht. Traditioneel wordt er door R. van Buuren weer teruggezien naar *Huijbergen 100 jaar geleden, jaaroverzicht 1901*. Om het voor de onderzoeker van de toekomst makkelijk te maken heeft hij ook het *Jaaroverzicht 2001* samengesteld. Het hoofdartikel is geschreven door A. Hoogeveen-van Doorn en gaat over *Leven van de bedeling (armenzorg in Huijbergen)*. Vanaf de eerst bekend schriftelijke bron uit 1580, waarin sprake is van armenzorg in Huijbergen, tot aan de Tweede Wereldoorlog worden de diverse aspecten van de armenzorg besproken. Heel interessant artikel. Tijdens de Belgische Opstand verbleef in 1831 in het Wilhelmiënklooster een Drentse officier die een dagboek bijhield. Daardoor krijgen we een aardig beeld van *Huijbergen in 1831*. De aardigste opmerking is, dat in de kloostertuin een haas liep 'die even als zijne verzorgers een celibatair leven leidde'. Het jaarboek is, zoals de voorgaande, keurig verzorgd uitgegeven.

Klundert

De Overdracht. Uitgave van de heemkundekring 'Die Overdrachte'.

- *Jaargang 28 nummer 4; december 2002*

In het algemeen wordt in heemkundige tijdschriften weinig aandacht geschonken aan sportverenigingen. In deze aflevering wordt door (wijken) L. van der

Dorpzicht Ossendrecht

134

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1916

270. Putte N. B. Belgisch-Hollandsche Grens

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1920

Mierden en A. Peele uitvoerig ingegaan op *De beginjaren van de Klundertse voetbal*, waarvan de beginjaren rond 1915 moeten worden gezocht. In *Klundertse orgels* geeft A. Klop een nadere toelichting op de geschiedenis van het door P.J. Geerkens uit Dordrecht in 1813 in de katholieke kerk gebouwde orgel, dat hij in de jaren zestig van de vorige eeuw op een zolder ontdekte.

De nummers 1 en 2 van jaargang 29 zijn geheel gewijd aan de watersnoodramp van 1953.

135

- *Jaargang 29 nummer 3; september 2003*

Deze aflevering is geheel gewijd aan de 41 zogenaamde domeinhoeven, gelegen in het rentambt Niervaert. Door de vele afbeeldingen, bondige tekst en de nodige achtergrondinformatie heeft J. Knook een zeer te waarderen bijdrage geleverd aan 'het jaar van de boerderij'.

Moerdijk

De Sprange. Periodiek van de 'Stichting Heemkunde Moerdijk'.

- *Jaargang 17 nummer 3; november 2002*

C. Kortsmit beschrijft de belevenissen van enkele kinderen uit Moerdijk die in 1946 door loting mochten deelnemen aan *Uitzending Nederlandse kinderen naar Engeland*. Foto's en tekst geven een goede indruk van de bewoning in het *Buitengebied 't Hoekske en omgeving* in de jaren vóór de watersnood van 1953.

- *Jaargang 18 numer 1; juli 2003*

Onder de titel *Den vaderlant getrouwe* wordt door H. Lit het relaas gedaan van de laatste uren van de in Moerdijk gestationeerde marechaussee Lies van de Werken, die op 10 mei 1940 door de Duitsers werd doodgeschoten. F. Biemond beschrijft het verschijnsel *De fietskaart*, die naast het vooroorlogse fietsplaatje alleen in Noord-Brabant verplicht was voor het rijden op de provinciale wegen. Enkele aardige citaten uit dagblad *De Stem* van 28 november 1952, waarin aandacht werd geschonken aan *Vergeten dorp aan de rivier*.

Moerstraten

In 2002 werd het 75-jarig jubileum van de St. Theresiaschool en de kerk gevierd. De 'Stichting Dorpsfeesten Moerstraten' vond daarin aanleiding ook een jubileumboek te laten verschijnen, waarin met name de tweede helft van de twintigste eeuw aan bod zou komen. In mei 2003 verscheen *Stapvoets door Moerstraten*, samengesteld door R. Hermans, die terecht als 'de man van de boeken over Wouw' genoemd mag worden. Vanzelfsprekend worden parochie, kerk en school uitvoerig belicht. In het in 1977 verschenen *Dese heerlickheijt Moerstraten* werd geen aandacht geschonken aan het dorpsleven in de twintigste eeuw. In het nu verschenen boek wordt in het hoofdstuk *Een dorp dat leeft, bouwt aan zijn toekomst* dat wel gedaan. Daarop aansluitend worden de vele verenigingen, comités, werkgroepen behandeld. Het boek is zeker geslaagd in de doelstelling van het stichtingsbestuur om 'een boek vol nieuwe feiten en verhalen' te laten verschijnen. Het leest met plezier. Jammer dat de foto's zo flets overkomen.

Nispen

Het *Jaarboek* 2002 van de heemkundekring 'de Heerlijkheid Nispen' is een thematische uitgave geworden, waaraan de titel *Parochie, pastoors en parochianen* is gegeven. In het voorwoord wordt gesproken over een 'boeiend mozaïek' die bestaat uit korte en langere bijdragen in het kader van het thema. Hiervoor werd gekozen omdat de parochie per 1 juni 2001 haar zelfstandigheid verloor en samengevoegd werd met de parochie de Ark. Vele aspecten van het kerkelijke leven komen aan bod. Zowel inhoudelijk als uiterlijk verdient de uitgave de nodige wierook en kaarsen, om in de kerkelijke sfeer te blijven.

136

Oud Gastel

Het *Jaarboek* 2002 van de heemkundekring 'Het Land van Gastel' bevat weer twee vaste rubrieken *Het gebeurde 100 jaar geleden* en *Het gebeurde 50 jaar geleden*, waarin respectievelijk de belangrijkste gebeurtenissen van 1902 en 1952 worden beschreven. W. van den Broek is gaan praten met *Cees Aanraad*. De 'zwarte' wielerkampioen van 1952. We maken uitvoerig kennis met deze wielrenner, die in 1952 Nederlands kampioen werd. Over *Het ontstaan van warmwatervlasroterij De Mark* in 1950-1951 vertelt P. Peeters enkele wetenswaardigheden. De tekeningen van P. Akkermans van enkele *Panden rond 1900* zijn door P. Peeters voorzien van een toelichtende tekst. *Oud, de duvel is oud* geeft de toptien van de oudste inwoners van Gastel in 2002, aangevuld met een interview met de 94 jaar oude mevrouw C. Wagenmakers-Lambregts. K. Leenders geeft antwoord op de vraag *Hoe zit Gastel in elkaar?*, een studie naar een akkergebied bij de Stoof, gemaakt in het kader van het 'Beschermingsprogramma essen Noord-Brabant'. Het jaarboek eindigt met de *Voorlopige stamboom van de familie Van Merriënboer*, waarvan de stamvader in 1664 wordt geplaatst. Het is jammer dat er een ingewikkeld systeem is gehanteerd, die het noodzaakt voor jezelf een schema te maken om een persoon in een afstammingslijst te kunnen plaatsen.

Oudenbosch

J.J. Poort was van 1954 tot 1958 predikant in de hervormde gemeente van Oudenbosch. C. Hoogendoorn schreef een biografie over hem onder de titel *Nochtans. Werk en leven van ds. J.J. Poort* (Kampen, Uitgeverij De Groot Goudriaan 2000). Aan het verblijf in Oudenbosch wordt een afzonderlijk interessant hoofdstuk gewijd.

In de serie publicaties van de heemkundige kring 'Broeder Christoffoor' (nr. 74) haalt Dré Havermans *Herinneringen aan mijn Oudenbossche jaren* op. Hij beschrijft de periode 1914 – zijn geboortjaar – tot aan zijn vertrek uit Oudenbosch in 1943. Diverse aspecten komen aan de orde, te beginnen met het aannemersbedrijf van zijn vader en doorgaand met zijn herinneringen aan het gezins- en familieleven, de schooltijd en vrije tijd, de kerk en parochie, dorpsfiguren enzovoort. Mooie verhalen. Nummer 75 van de serie behandelt *Enige feiten uit het Oudenbosch van 1902*, door W. Toussain bijeengegaard uit de gemeentelijke en notariële archieven. Een bijzonder waardevolle aflevering (nr. 76) is de uitgave van het 'dagboek'

Prentbriefkaartencollectie gemeentearchief Rucphen: opname uit 1960

van de 17-jarige Jan Brans, de latere gemeentesecretaris, die in 1948 *M'n herinneringen aan de bevrijding van september tot en met november 1944* aan het papier toevertrouwde. Het is goed dat dit egodocument na zoveel jaren is gepubliceerd.

Buiten deze serie heeft de heemkundige kring een publicatie laten verschijnen onder de titel *Geroepen in Oudenbosch* met levensbeschrijvingen van priesters en religieuzen, afkomstig van Oudenbosch. Een handig naslagwerk, waar ongetwijfeld vele uren onderzoek aan ten grondslag liggen. Je komt onder de indruk van het groot aantal roepingen in deze gemeenschap.

Rosendaal

Het vertrek van de paters redemptoristen uit Rosendaal heeft terecht de nodige aandacht gekregen. Het gemeentearchief heeft twee publicaties uitgebracht, beide geschreven door pater Theo de Caluwé, die vanaf 1957 in Rosendaal gewoond en gewerkt heeft. De eerste publicatie is een brochure *De Paterskerk in Rosendaal*, waarin de bouw, verbouwingen en het interieur worden beschreven. De andere publicatie is een 141 bladzijden tellend boekwerk, getiteld *Herders zonder kudde. De redemptoristen werkzaam in stad en streek*. In de ondertitel wordt als nadere specificatie gegeven *Geschiedenis van de paterskerk en het klooster te Rosendaal 1868-2003*. Het is een degelijk werk waarin wonen en werken van de paters in en buiten Rosendaal, geplaatst in de context van kerkelijk en maatschappelijk leven gedurende de 130 jaren, met kennis van zaken én vanuit eigen beleving worden beschreven. Zeer de moeite waard. Keurige uitgave.

Is hier sprake van een andere bestemming van een kerk, erger en emotioneler is het sluiten van kerken. Vaak reden tot een terugblik, zoals neergelegd is in

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1908

de brochures *Heilig Kruiskerk*, de eerste echte moderne kerk in het bisdom Breda, gebouwd in de jaren zestig van de vorige eeuw, en *De Sint Jan*, gebouwd in 1839 en in het voorjaar van 2003 onttrokken aan de eredienst. Al in 2001 verschenen, maar ik kreeg het nu pas onder ogen: *Leven en overleven*, geschreven door de uit Roosendaal afkomstige Wim van der Horst over zijn ervaringen als verzetsstrijder en lid van de illegaliteit.

De Vrijheijt van Rosendale. Halfjaarlijks tijdschrift van de heemkundekring 'De Vrijheijt van Rosendale'.

- *Jaargang 23 nummer 41; december 2002*
M. Broos vervolgt zijn verhaal over *Het eerste openbare telefoonnet van Roosendaal 1902-1904*. J. van Dongen laat ons meeleven met *Roosendaal van dag tot dag, anno 1902*. P. van Haperen heeft *Roosendaal van dag tot dag, 1 januari tot 30 juni 2002* voor het nageslacht vastgelegd. G. van Ravels vervolgt de serie *Kinderspelen*. In *Raadhuisstraat 26, een monumentaal woonhuis* wordt nader ingegaan op de oudste geschiedenis van het huis en de eigenaren en bewoners tot aan de invoering van het kadaster (1832). In de nieuwe rubriek *Uit de heemkelder* wordt door M. Broos aan de hand van twee bronzen platen het wel en wee van de sinds een tiental jaren verdwenen rubberfabriek 'Indiana' verteld. J. Burremans en W. Heijnen hebben de wielercarrière van *Theo Hopstaken* gereconstrueerd. De aflevering sluit met een gesprek, dat J. Pleij heeft gehad met een echte Rosendaler en dit heeft vastgelegd onder de titel *Ad Theunisse beheerst de kunst van het op prettige wijze oud(er) worden*.

- *Jaargang 24 nummer 42; juni 2003*

Naast de artikelen over de watersnoodramp, die hierboven zijn vermeld, komen we de vaste rubrieken tegen, *Roosendaal van dag tot dag*, waarin de periodes juli-december 1902 en juli-december 2002 worden beschreven. K. Zagers haalt herinneringen op uit de tijd van het einde van de oorlog onder de trefwoorden *Evacuatie en schuilkelder*. M. Broos, J. Hopstaken en B. Maas zetten hun verhaal voort van het pand *Raadhuisstraat 26, een monumentaal woonhuis*. B. Maas laat ons in de rubriek *Uit het archief* kennis maken met het register *De Roos*, een verzameling van wettelijke voorschriften en allerlei akten. In dit eerste artikel geeft hij een globaal overzicht van een aantal zaken en onderwerpen die daarin voorkomen. Deze aflevering sluit met het artikel van Th. de Caluwé over *De jaarlijkse Roosendaalse bedevaart naar Gaverland*, die voor het eerst in 1871 plaatsvond en voor het laatst in 2002.

139

Sprundel

Het *Jaarboek* 2002 van de heemkundekring 'Onder Baronie en Markiezaat' bevat drie 'herdenkings-artikelen'. In *Voetbalvereniging Sprundel 50 jaar* kijkt W. Vergouwen uitvoerig terug op het wedervaren van de club, nadat hij eerst kort de voorgeschiedenis heeft beschreven. R. van den Bemd-van Oorschoot herdenkt 40 *Jaar E.H.B.O. vereniging Sprundel*. Ten slotte wordt aan de hand van de vroegere kranten *Sprundels nieuws uit de jaren 1902 en 1952* opgehaald. A. Heeren doet verslag van zijn onderzoek naar de boerderij van Cornelis Jongmans en laat aan de hand van akten zien hoe de *Verkoop en deling bij de familie Jongmans te Sprundel in 1830* plaatsvond. M. v.d. Maagdenberg vervolgt zijn serie *De pastoors van Sprundel en hun vervangers*, waarin hij Joost van Helmont en Peeter Aerts Verdonck, pastoors in het laatste kwart van de zestiende eeuw, behandelt.

Standdaarbuiten

't *Sandt daer buyten*. Uitgave van de heemkundekring 't Sandt daer buyten'.

In september 2002 is, voorzover mij bekend, voor het laatst een aflevering verschenen. Daarin lezen we over *Begrafenisgebruiken uit de jaren in het begin 1900 hier ter plaatse*. Het merendeel van deze aflevering is gewijd aan de *Standdaarbuitense middenstand in 1935*, toen de '1ste Standdaarbuitense Winkeliers Actie' (afgekort: ISTWA) werd gehouden.

Net voor het afsluiten van deze Kroniek verscheen een tot in details uitgewerkt smeug verhaal over *Het turbulente leven van de veerman Gelinus van Wezel*, dat zich in de tweede helft van de achttiende eeuw afspeelt in Standdaarbuiten, opgetekend door C. van Nispen. Van Wezel, boer, veerman, herbergier, vader van een talrijke kinderschaar, rijdt een scheve schaats, mag daarom na het overlijden van zijn vrouw niet in Standdaarbuiten trouwen met zijn minnares, sluit toch een huwelijk elders en keert met haar terug in het dorp, waar hij in 1795 tot lid van de municipaliteit wordt gekozen. Zoals we van de heer Van Nispen gewend zijn, is ook dit verhaal van de onmisbare achtergrondinformatie voorzien. Een uitgave, waarop de Standdaarbuitense heemkundekring best trots mag zijn.

St. Willebrord

De heemkundekring 'Willebrord' pakt flink uit met het *Jaarboek* 2003 met als thema 'Het familieportret'. 304 pagina's met foto's van personen, gezinnen en families, afgewisseld met enkele verhalen over bedrijven in het dorp.

Steenbergen

140

De Gummaruskerk bestaat 100 jaar, het aannemingsbedrijf A. van de Par 25 jaar. Voldoende reden voor het aannemingsbedrijf een mooi fotoboek uit te brengen. *De Sint Gummaruskerk 1903-2003. Honderd jaar foto's van een kanjermonument* werd samengesteld door A. van de Par en J. Peeters. De talrijke foto's belichten het monument van binnen en van buiten, op afstand en dichtbij, van boven en beneden. De tekst geeft korte historische en kunsthistorische beschouwingen. Dit boek mag eigenlijk in geen enkele boekenkast van de Steenbergenaren ontbreken.

In *De Brabantse Leeuw* (jaargang 52 (2003) aflevering 2) is een artikel van A. Bosters opgenomen over *De Ram. Een oud adellijk geslacht en Steenbergens historie*. Ongeveer van 1640 tot 1720 verbleef de familie De Ram in Steenbergen, bekleedde daar verschillende belangrijke functies en had in en rond Steenbergen bezittingen.

Het *Jaarboek* 2002 van de heemkundekring 'De Steenen Kamer' opent met een interessant artikel van (oud-predikant) N. Sjoer over *De rode dominee* Gerard Karel van der Horst, die van oktober 1915 tot oktober 1924 predikant was van de hervormde gemeente in Steenbergen. Daarop volgt een kort relaas over *De watersnood van 1953*, waarin met name over Nieuw-Vossemeer wordt verteld. Opgenomen is het verhaal (of artikel) van J. de Geus-Geluk, dat zij in 1978 heeft verteld (of geschreven) over *Een ouderwetse winter. Steenbergse soldaten* schrijven in 1811 een brief vanuit Duitsland en laten ons meelesen in een zakboekje uit 1822. In *Wijkindelingen* wordt iets verteld over de indeling van de gemeente in wijken in 1803 en 1862 en wordt een overzicht gegeven van de hoofdbewoners in de binnenstad rond 1830. Het jaarboek eindigt met *De jongste geschiedenis van Steenbergen*, waarin een aantal artikelen uit de krant van 1917 is overgenomen, die gaan over de kerken, het gasthuis en de weeshuizen.

Kroniek van Steenbergen. Viermaandelijkse uitgave van C. Slokkers.

- *december* 2002

Deze aflevering begint met het rapport van burgemeester De Gou, dat hij aan de gemeenteraad heeft uitgebracht over *De watersnood van 1953*. Een koddig verhaal *Kijk uit! Ben Bahlmann!* over de deugniet Ben Bahlmann die in de jaren '40-'50 van de vorige eeuw Steenbergen onveilig maakte. Tot slot volgt een opsomming van *Steenbergse verenigingen en instellingen*, waarin deze keer de verenigingen die 'iets' met dieren hebben, worden behandeld.

- *april* 2003

Honderdjarige middenstandsvereniging geeft een heel vluchtig beeld van enkele activiteiten van de vereniging in haar honderdjarige bestaan. *Een LP voor de paus*

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1900

beschrijft de hoogtepunten van het Welbergse schoolkoor gedurende zijn bestaan van 1966 tot 1988. In *Rederijderskamer 'Festina Lente'* worden enkele in de negentiende eeuw opgerichte culturele gezelschappen voor het voetlicht gehaald. 150 jaar geleden werd *Het liefdegesticht* door de zusters penitenten-recollectieven in Steenberg opgericht. Reden om daar enige aandacht aan te schenken

- *augustus 2003*

Ook deze aflevering is weer een verzameling van allerlei kleine wetenswaardigheden, zoals over *Toneelverenigingen*, *Buurtvereniging Kleine Kerkstraat* en vogel- en hengelsportverenigingen in de reeks *Steenbergse verenigingen en instellingen*. Voorts lezen we iets over de *Bottelarij* van Klaas van Bergen in de Rozenmarijnstraat, de *Grossiers* Weijmans en Ligthart en Sweere, over *Fotografen* en over enkele *Winkels*. Onder *Leerplichtwet* en *Drankwet* komen we iets te weten over respectievelijk de invoering van het herhalingsonderwijs voor kinderen van twaalf tot zestien jaar (rond 1900) en de gevolgen voor de plaatselijke horeca bij de invoering van de *Drankwet* (1881).

Willemstad

Door de heemkundekring 'De Willemstad' is *Een wandeling langs de oude vestingwerken* van P. Hartmans opnieuw uitgegeven.

Ravelyn. Periodiek van de heemkundekring 'De Willemstad'.

- *Jaargang 20 nummer 4; november 2002*

D. Looij en C. van Mastrigt beschrijven de geschiedenis van het Departement Willemstad van de *Maatschappij tot nut van 't algemeen*, dat in 1907 werd opge-

richt en sinds 1996 de status van non-actief heeft. In de serie *Willemstadse huizen en hun bewoners* wordt door J. Vermeulen het pand Voorstraat 45, waarvan de eerste gegevens dateren van 1585, beschreven. C. van Mastrigt vervolgt *Willemstad en de Ruigenhil in de kaart gekeken* met een uitgebreide en goed gedocumenteerde toelichting op een kaart die door landmeter Jan Symonsz in 1590 werd vervaardigd en aan prins Maurits werd geschonken. *Uit het dagboek van mr. J. van Wijngaarden* wordt vervolgd met de periode juli-september 1902. H. de Groot gunt ons een kijkje in de kapperszaak en scheerwinkel van *Juffrouw Matthee* gedurende de eerste helft van de twintigste eeuw.

- *Jaargang 21 nummer 2; april 2003*

C. van Mastrigt verrast ons op *Een Willemstads drama*, de moord op Jan Hendrikse Oostdijk in 1813 door zijn schoonzoon Gerrit Schippers. Ook van zijn hand is *Willemstad en de Ruigenhil in de kaart gekeken*, een vervolg op eerdere artikelen, waarin hij de plattegronden vanaf 1660 tot heden behandelt. In deze aflevering staat voor de voorlaatste maal *Uit het dagboek van mr. J. van Wijngaarden* afgedrukt, dat loopt van 24 tot 29 september 1902. De redacteur C. van Mastrigt en de heer C. van Nispen hebben vanaf 1984 de uitgave van dit dagboek, dat in 1837 begon, verzorgd. Van Mastrigt schrijft wat teleurgesteld, dat hij na deze jaargang zal stoppen met zijn redactiewerk. Het bestaan van het *Ravelyn* is tot nu toe afhankelijk van hem. Het *Ravelyn* is niet het enige voorbeeld van een heemkundig tijdschrift dat 'draait' op één of enkele personen. Het is te hopen dat de noodkreet van Van Mastrigt wordt verstaan door leden van de kring, die, zoals hij schrijft, 'met nieuwe moed' het *Ravelyn* willen voortzetten.

Wouw

De Vierschaer. Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundekring 'De Vierschaer'.

- *Jaargang 20 nr. 2; december 2002 (verschenen in februari 2003)*

C. van Oers schrijft over *Het Catharinapark*, dat zijn naam in 1971 heeft gekregen als herinnering aan het 700-jarige bestaan van de orde der norbertinessen. E. Boeren schrijft over *Herbevestiging van huwelijken*. In 2001 hield de familie Coppens een reünie. P. Coppens verzamelde vele gegevens over de familie en deze werden verwerkt tot *Een Wouws molenaarsgezin: Kees en Nellie Coppens-Vrients*. Heel aardig is de impressie van een *Koopdag in de Plantage* in februari 1929, opgetekend door iemand die daar persoonlijk aanwezig was. H. Hellegers brengt *Wouw in het nieuws anno 1902*. C. van Oers haalt *Herinneringen aan de Katholieke Actie* op. Op 5 november 1943 werd een *Amerikaanse B17f neergehaald door een Duitse Jager*, hetgeen door M. Devillers heel zakelijk wordt weergegeven. J. Buuron zet een *Erfeniskwestie tussen verre afstammelingen van Karel de Grote* uiteen, waarbij de uitvoering van het testament van Margaretha Janssen Monchaert, weduwe van Christiaan Coenen van Zegenwerp, in 1641 te Wouw overleden, voor de nodige problemen zorgde.

- *Jaargang 21 nr. 1 / 2; mei 2003*

In dit dubbelnummer wordt de aandacht gevestigd op Moerstraten en dan vooral op de meest recente geschiedenis van de afgelopen 25 jaren, sinds het verschijnen van *Dese heerlickeijt Moerstraten* in 1977. R. Hermans is met

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1908

hulp van onderzoek in archieven en kranten en van geïnterviewde mensen *Stapvoets door Moerstraten* gedaan. Ook hier blijkt weer dat kleine gemeenschappen hun eigen geschiedenis schrijven, die de moeite waard is om opgeschreven te worden. Deze uitgave is ook afzonderlijk uitgegeven door de 'Stichting Dorpsfeesten Moerstraten'.

- *Jaargang 21 nr. 3; augustus 2003*
'50 Maal kermisronde van Wouwse Plantage' kan niet zonder herdenkingsboekje. *Afzien op de Pin*, samengesteld door M. de Koning, beschrijft de jaarlijkse strijd in de in West-Brabant wereldberoemde 'Hel van de Pin' bewogen, meelevend, zoveel mogelijk waarheidsgetrouw. Een aflevering, De Vierschaer waardig.

Zegge

Het *Jaarboek 2002* van de heemkundekring 'Den Lande van Zegge' heeft als belangrijkste thema: het onderwijs in Zegge. Reden is dat de basisschool 'Mariadonk' haar 25-jarig bestaan vierde. In vele bijdragen worden alle aspecten van het onderwijs, de schoolgebouwen, ervaringen van leerkrachten en leerlingen en het werk van het schoolbestuur belicht. In al zijn verscheidenheid krijgt men een goed beeld van 'de school' in Zegge in de loop der jaren. *Wijkvereniging 't Meulekwartier* bestaat 25 jaar. Gerda Slooters geeft een terugblik. In *Kroniek van Zegge* wordt teruggekeken naar de jaren 1901 en 2001.

Prentbriefkaartencollectie Geert de Bruijn, St. Willebrord: opname uit 1915

Zevenbergen

In het in het voorjaar van 2003 verschenen boek *Arenberg in de Lage Landen. Een hoogadellijk huis in Vlaanderen & Nederland* heeft R. Jacobs het hoofdstuk 'Zevenbergen' verzorgd, waarin met name de periode 1560-1648, toen de Arenberg's heer van Zevenbergen waren, wordt behandeld.

Oud Nieuws. Periodiek van de heemkundekring 'Willem van Strijen'.

- *Jaargang 22 nummer 1; juli 2002 (verschenen in november 2002)*
J. Barel vertelt over de viering van *Sinterklaas* in het Zevenbergen van vijftig jaar geleden. Ook K. Smolders kijkt terug naar *De slagerij in vroeger tijden* en dan met name naar de slagerij van zijn familie, die van 1871 tot 1988 heeft bestaan. B. van Tilburg heeft het *Nieuws uit Zevenbergen* in diverse kranten en tijdschriften uit 1902 nageplozen. Persoonlijke *Herinneringen aan Zevenbergen jaren 1919-1924* werden door J. van der Molen, in 1905 in Zevenbergen geboren, in 1996 opgeschreven en nu gepubliceerd. Het aardige is dat vooral middenstanders en hun nering uit die jaren worden beschreven. Dit nummer eindigt met de beschrijving van de *Boedelinventaris kasteel Zevenbergen* uit 1573, door Th. Noordermeer letterlijk overgenomen uit de collectie Pels-Rijcken die op het rijksarchief in 's-Hertogenbosch berust. Dergelijke transcripties blijven, denk ik, toch moeilijke kost voor de gemiddelde lezer. Hier en daar wordt wel een woord verklaard, maar het zou prettiger zijn van een dergelijke inventaris een verhaal te maken in hedendaags Nederlands. De vertaling van 'een dwele van damast' in 'dweil' lijkt mij niet correct; 'dwaal' lijkt mij meer passen bij damast.

- *Jaargang 23 nummer 1; mei 2003*
Deze aflevering begint met *Nieuws uit Zevenbergen*, dat de periode januari-mei 1903 beslaat. Naast dit uit de kranten gesprokkelde nieuws heeft B. van Tilburg ook de *Moord op de Kadijk onder Leur* beschreven, die op 14 februari 1918 plaatsvond en waarvan de in Zevenbergen wonende Johan Uijtdewilligen het slachtoffer was. J. Barel beschrijft onder de titel *Barel is de naam* de katholieke tak Barel, die vanaf 1706 tot heden voornamelijk in Zevenbergen woonde.
- *Jaargang 23 nummer 2; juli 2003*
Deze aflevering bestaat geheel uit de letterlijke overname van de *Rijmkroniek van pastoor Jansen* die van 18 november 1879 tot aan zijn overlijden op 22 januari 1916 pastoor was te Zevenbergen. In deze aflevering wordt de periode 1880-1897 behandeld.

Zevenbergschen Hoek

T. Reniers heeft het derde deel over de geschiedenis van zijn geboorteplaats uitgegeven waarin hij, uitgaande van twee landbouwproducten *Meekrap en melk*, die aspecten van landbouw in de loop der tijden behandelt. Zowel uiterlijk als inhoudelijk een prima uitgave, zoals we van hem gewend zijn. Voor archiefonderzoekers is zeer lezenswaardig de paragraaf 'De archivering' in het hoofdstuk over de zuivelfabriek, waarin hij duidelijk stelling neemt tegen de vernietiging in archieven van de zuivelfabrieken, die zo rigoureuus is toegepast door het Rijksarchief in Noord-Brabant.

Zuidkwartier

De Zuidwesthoek in rep en roer 1914-1918 beschrijft de komst van de vele Belgische vluchtelingen en de gevolgen daarvan voor de gemeenten en haar bewoners. Vele illustraties verlevendigen de tekst. De auteur E. Jansen uit Hoogerheide is tevens de uitgever.

Tijding. Kroniek van de heemkundekring 'Het Zuidkwartier'.

- *Jaargang 25 aflevering 2; september 2002*
Een zilverkleurige band vanwege het 25-jarige bestaan van de kring wekt bijzondere verwachtingen op. Wordt daaraan voldaan? Aan het zilveren jubileum wordt aandacht geschonken door (vanzelfsprekend) een woordje van de voorzitter, het feestlied *25 Jaar goeie Tijding*, een rijmelarij *Hoe het begon*, *Nieuws uit de regio 25 jaar geleden* en een drietal brieven van naburige Belgische oudheidkundige kringen. Een fotoreportage van de feestdag verlichtigt het een en het ander. Opvallend is dat de Belgische schrijvers meer ingaan op doelstelling en verwezenlijking van wat heemkunde is (behoort te zijn) dan de jubilerende kring. In een jubileumnummer verwacht je toch eigenlijk een terugblik, een moment van bezinning en een perspectief naar de toekomst. Aan die (misschien wat al te persoonlijke) verwachting wordt dus niet voldaan. Ook in deze aflevering weer de rubriek *Wij lezen voor u in de krant*, waarin D. Adriaansen en P. van Meir uit de krant van 1902 wetenswaardigheden over het Zuidkwartier hebben geplukt. A. Mattheussens vertelt de 150 jaar oude *Geschiedenis van de moerbeiboom in het parkje aan de Trambaan*

(in Ossendrecht). *Wie, wat, waar in Ossendrecht anno 1918?* is een overzicht van bewoners van Ossendrecht, naar bedrijfsuitoefening ingedeeld, samengesteld door A. van Veldhoven. In de rubriek *Militairen in de Zuidwesthoek* doen Ad Daalmans en Ad Rens hun verhaal over de dienstplichttijd. A. van Zunderd heeft *De geschiedenis van een Sherman tank*, die aan de Onderstal in Hoogerheide staat, vastgelegd. Een anekdotisch verhaaltje over hoe Ossendrecht aan zijn kanon is gekomen, wordt verteld door N.N. in *De historie van het verkochte kanon*. Een interessant verhaal is opgetekend door D. Adriaansen over *Waterstokerij in de dertiger jaren te Rotterdam*, waar verschillende West-Brabanders hun kost mee verdienden.

- *Jaargang 25 aflevering 3; december 2002*
Deze aflevering begint met een aantal verhalen over de *Watersnood 01-02-1953*, die hierboven al eerder zijn vermeld. B. Adriaansen neemt ons mee naar de *Woensdrechtse kermis anno 1933*: een terugblik op 'de goeie ouwe tijd' van orgelmuziek, dansen, pintjes drinken en plezier (en ruzies, maar die mis ik in het verhaal). Onder de titel *Geschiedenis van het ontstaan van de parochie Woensdrecht* is vermoedelijk de letterlijke tekst van het 'liber memorialis' van de eerste pastoor A. van Mens afgedrukt. A. van Zunderd is op zoek gegaan naar *Eeuwenoude vennen in het Woensdrechtse landschap*, waarbij hij de kaart van P.J. Adan uit 1743 als basis heeft gebruikt.
- *Jaargang 26 aflevering 1; april / mei 2003*
A. van Zunderd vervolgt zijn interessante serie over *Eeuwenoude vennen in het Woensdrechtse landschap*. Uit *Straatnaamgeving plan de Hoef* blijkt dat de heemkundekring een wezenlijke bijdrage levert aan een blijvende aandacht voor het eigen heem, waarbij straatnaamgeving een goede functie heeft. Een niet makkelijk, maar wel heel interessant artikel is *Excursie voor Nederlandse geologische Vereniging* waarbij de Brabantse Wal bij Ossendrecht en Hoogerheide werd bezocht. Deze aflevering sluit met een opsomming van *Ossendrechtaren-kostwinners en hun adres 1830-1863*, samengesteld door G. van Veldhoven.
- *Jaargang 26 aflevering 2; september 2003*
D. Adriaansen beschrijft het levensverhaal van *Wladek*, een zestien-jarige Pool die na de oorlog in Nederland terecht kwam en van 1948 tot 1976 in Woensdrecht woonde en werkte. De afbraak van het pand Ossendrechtseweg 26 in Hoogerheide en de vondst van een aantal munten aldaar was reden voor de redactie hieraan de nodige aandacht te schenken. R. Jacobs doet dit in een tweetal artikelen: *Een afgebroken herenhuis in Hoogerheide: zijn geschiedenis, eigenaren en bewoners*, waarin de geschiedenis van het pand vanaf de invoering van het kadaster (circa 1830) tot aan de afbraak in 2002 wordt beschreven, en *Enkele wetenswaardigheden over het echtpaar De Bruijne-Jacobs Migielsen*, dat dit pand van 1850 tot 1905 bewoonde. De Bruijne was gemeentegeneesheer van Woensdrecht. In *Van pottenbakkersafval tot zilveren florijnen* doen A. Raats en P. van Oevelen verslag van de opgravingen.

Bij gelegenheid van de herdenking van de 150ste geboortedag van Vincent van Gogh heeft de uit Zundert afkomstige beeldend kunstenaar H. van den Broek een lang gekoesterde wens in vervulling laten gaan. In het boek *De kleine Vincent van Gogh te Zundert* heeft hij zijn jeugd in Zundert verweven met de jeugd van Vincent in Zundert.

Het Land aan de Breede Aa. Halfjaarlijkse periodiek van de heemkundige kring 'De Drie Heerlijkheden' Zundert-Rijsbergen.

147

- *Jaargang 12 nummer 24; oktober 2002*
Deze aflevering is geheel gewijd aan *De straten van Rijsbergen*. J. Buiks-Hendrickx behandelt alle straatnamen, de officieel vastgestelde en ook die in de volksmond werden en worden gebruikt, van de voormalige gemeente Rijsbergen. Zelfs namen van straten die verdwenen zijn, worden door haar beschreven. Een heel waardevol boekje voor de Rijsbergenaren.
- *Jaargang 13 nummer 25; april 2003*
Dit nummer is geheel gevuld door H. Jochems die zijn *Oorlogsbelevissen* als 'schoolgaande snotneus' op papier heeft gezet.

R.C.M. Jacobs